

13 Skladba jednoduché věty v němčině

Jednoduchá věta obsahuje jen jedno spojení podmět + přísudek, vyjadřuje tedy obvykle jednu ucelenou myšlenku. Může mít formu sdělení, otázky nebo rozkazu:

Robert raucht zwanzig Zigaretten täglich.

Robert kouří dvacet cigaret denně.

Ist Brigitte heute gut gelaunt?

Má Brigita dneska dobrou náladu?

Verlassen Sie sofort den Saal!

Okamžitě opusťte sál!

Uspořádání slov ve větě se řídí určitými zákonitostmi. Má-li věta charakter neutrálního sdělení, tzn. neklade-li se na žádný větný člen zvláštní důraz, je pořadí slov ve větě poměrně přesně stanoveno. Přisuzujeme-li však některému z větných členů ve sdělení větší důležitost (např. jde-li o novou informaci), projeví se to na jeho postavení ve větě (tzv. aktuální členění větné).

13.1 Základní slovosledné typy německé věty

Jádrem německé věty je určitý slovesný tvar (tj. sloveso v určité osobě a určitém čase). Určitý slovesný tvar je základní částí větného přísudku a závisí na něm ostatní větné členy. Jako jediné slovo ve větě má pevně danou pozici a podle ní rozlišujeme v němčině dva základní typy slovosledu jednoduché věty:

- 1. typ slovosledu, kdy **určitý slovesný tvar** zaujímá **druhé místo** ve větě
- 2. typ slovosledu, kdy **určitý slovesný tvar** zaujímá **první místo** ve větě

13.1.1 1. typ slovosledu (sloveso na 2. místě)

1. větný člen	urč. sl. tvar (přísudek)	ostatní větné členy		
Ich	fahre	morgen	mit Helga	nach Bonn.
Morgen	fahre	ich	mit Helga	nach Bonn.
Mit Helga	fahre	ich	morgen	nach Bonn.
Nach Bonn	fahre	ich	morgen	mit Helga.

Odpovídající věty by v češtině zněly:

Pojedu zítra s Helgou do Bonnu.

Zítra pojedou s Helgou do Bonnu.

S Helgou pojedou zítra do Bonnu.

Do Bonnu pojedou zítra s Helgou.

Na základě tohoto slovosledného typu je možno jednoduše definovat **větný člen** v němčině jako spojení slov, které může zaujmout první místo ve větě před určitým slovesným tvarem. Větný člen může obsahovat jedno i několik slov.

Určitý slovesný tvar stojí na **2. místě**:

- v hlavní oznamovací větě; na 1. místě může být kterýkoli větný člen

Mein Bruder **kommt** heute Abend zu uns.

Můj bratr přijde dnes večer k nám.

- v doplňovací otázce; na 1. místě je tázací slovo

Wann **kommst** du bei uns vorbei?

Kdy se u nás zastavíš?

- v utvrzovací otázce (může být i výrazem překvapení); na 1. místě je podmět

Du **bist** schon verheiratet?

Ty už jsi ženatý / vdaná?

- ve zvolací větě; na 1. místě může být kterýkoli větný člen

Das **ist** aber eine Überraschung!

To je ale překvapení!

13.1.2 2. typ slovosledu (sloveso na 1. místě)

urč. sloves. tvar	ostatní větné členy
Warten	Sie hier auf mich?
Warten	Sie hier auf mich!

Odpovídající věty v češtině by zněly:

Čekáte tady na mě?

Počkejte tady na mě!

Určitý slovesný tvar stojí na **1. místě**:

- ve zjišťovací otázce (je možno na ni odpovědět ano / ne)

Hat Helga einen festen Freund?

Má Helga vážnou známost?

v rozkazovací větě

Lass mich nicht lange warten!
Nenech mě dlouho čekat!

v práci větě vyjadřující nespelnitelné přání

Hätte ich ihn doch früher kennen gelernt.
Kdybych ho byl jen poznal dřív.

13.2 Základní pravidla slovosledu jednoduché věty

Kromě neporušitelného pravidla o postavení určitého slovesného tvaru (viz 13.1) platí v německé větě i další pravidla o postavení jednotlivých větných členů, která však už obvykle platí jen v jistých situacích. Sem patří např. pravidla o vytváření rámcových konstrukcí (viz 13.4), postavení zápornky nicht (viz 12.3.2) apod. Postavení podmětu, předmětů a příslovečných určení se do značné míry podřizuje pravidlům aktuálního členění větného (viz 13.3).

13.2.1 Vzájemné postavení předmětů

Předmět je větný člen řízený slovesem a může být vyjádřen podstatným jménem nebo zájmenem, případně infinitivní vazbou. Sloveso rozhoduje o tom, zda je předmět v pádě 2., 3., 4., nebo v pádě předložkovém.

Na jednom slovese mohou být současně závislé dva předměty. Pro jejich vzájemné postavení platí: předmět vyjádřený osobním zájmenem stojí před předmětem vyjádřeným podstatným jménem. Jsou-li oba předměty vyjádřeny osobním zájmenem, stojí na rozdíl od češtiny 4. pád před 3. pádem. Jsou-li oba vyjádřeny podstatným jménem, stojí předmět s neurčitým členem za předmětem s určitým členem nebo zájmenem (hledisko aktuálního členění větného):

Ich schenke meiner Freundin einen Ring.
Daruji přítelkyni prsten.

Ich schenke ihr einen Ring.
Daruji jí prsten.

Ich schenke ihn meiner Freundin.
Daruji ho přítelkyni.

Ich schenke ihn ihr.
Daruji jí ho.

Rozdíl mezi češtinou a němčinou je jen u zájmeného vyjádření.

13.2.2 Vzájemné postavení příslovečných určení

Příslovečné určení je větný člen rozvíjející sloveso. Vyjadřuje místo, čas, způsob nebo příčinu (kde, kdy, jak a proč probíhá děj vyjádřený slovesem).

O pořadí příslovečných určení ve větě do značné míry rozhoduje hledisko aktuálního členění větného (viz 13.3). Neuplatňuje-li se toto hledisko, obvykle platí pro jednotlivé druhy příslovečného určení toto pořadí:

čas	příčina	způsob	místo
Er fuhr gestern	aus Zeitmangel	mit dem Auto	zur Arbeit.
Jel	včera	z nedostatku času	autem do práce.

Poznámka:

Lepšímu zapamatování může posloužit i mnemotechnická pomůcka („Zauberformel“) tekamolo (te=temporal, ka=kausal, mo=modal, lo=lokal), která zachycuje pořadí příslovečných určení na základě odpovídajících latinských termínů.

13.2.3 Postavení zvratného zájmena sich

Zvratné zájmeno **sich** a jeho tvary pro jednotlivé osoby (mich, dich ...; mir, dir ...) stojí:

■ těsně za určitým slovesem, je-li na 1. místě podmět
Ich freue **mich** sehr auf die Ferien.
Velmi se těším na prázdniny.

Ich wasche **mir** vor dem Essen die Hände.
Myji si před jídlem ruce.

těsně za určitým slovesným tvarem, jestliže je podmět za slovesem a není vyjádřen osobním zájmenem

Schon jetzt freut **sich** Karl auf die Ferien.

Už teď se Karel těší na prázdniny.

Warum wäscht **sich** Karl vor dem Essen nicht die Hände?

Proč si Karel nemyje před jídlem ruce?

těsně za podmětem, je-li podmět za slovesem vyjádřen osobním zájmenem

Schon jetzt freut er **sich** auf die Ferien.

Už teď se těší na prázdniny.

Warum wäscht er **sich** vor dem Essen nicht die Hände?

Proč si nemyje před jídlem ruce?

13.3 Aktuální členění větné a slovosled

Jediným slovem ve větě, jehož pozice je pevně dána, je určitý slovesný tvar (viz 13.1). Pozice ostatních větných členů je dána jednak gramatickými pravidly, jednak pravidly tzv. aktuálního členění větného. Aktuální členění větné se uplatňuje v němčině podobně jako v češtině: výpověď se dělí na **východisko výpovědi** (to, co je již více méně známo ze situace nebo z dřívější výpovědi) a **jádro výpovědi** (nová informace, kterou chceme sdělit).

V souvislém textu je obvykle jádro výpovědi (J) východiskem výpovědi (V) následující věty:

Gegen Abend kam zu uns ein Fremder (J). Er (V) trug auf dem Kopf einen komischen Hut (J). Der Hut (V) war alt und löcherig (J). ...

K večeru k nám přišel cizinec. Měl na hlavě směšný klobouk. Klobouk byl starý a děravý.

Aktuálnímu členění větnému podléhají hlavně předměty, příslovečná určení a podmět. To, co je ve sdělení nejdůležitější informací, má tendenci stát na samém konci věty nebo před závěrem přísudkového rámce:

Gestern besuchte uns **ein Verwandter vom Lande**.

Včera nás navštívil jeden příbuzný z venkova.

Ich schenke die Hausschuhe **dem Großvater**.

Daruji ty bačkory dědečkovi.

Ich gehe heute in die Bar **mit einer Freundin**.

Půjdu dneska do baru s jednou přítelkyní.

Mimořádného zdůraznění můžeme dosáhnout umístěním větného členu na 1. místo ve větě. Pak na něm leží zvlášť důrazný větný přízvuk:

Dem **Großvater** schenke ich die Hausschuhe.

Dědečkovi daruji ty bačkory.

Mit einer **Freundin** gehe ich in die Bar.

S jednou přítelkyní jdu do baru.

13.4 Rámcové konstrukce v hlavní větě

Typické pro slovosled německé věty jsou tzv. rámcové konstrukce. Slova, která logicky i z hlediska větné skladby patří k sobě, se ve větě oddělují a vytvářejí mezi sebou prostor pro jiné větné členy, které uzavírají z obou stran. V jednoduché větě se uplatňuje především tzv. jmenný rámec.

13.4.1 Přísudkový rámec

Přísudkový rámec je tvořen určitým slovesným tvarem (2. nebo 1. místo ve větě) a druhou částí přísudku, která uzavírá větu. Závěrem přísudkového rámce mohou být infinitiv slovesa, přičestí minulé, jmenná část přísudku, odlučitelná předpona, případně jiné neslovesné části přísudku:

Ich kann Ihnen das Buch erst morgen bringen.

Hast du den verlorenen Ring schon gefunden?

Ist die Antwort deiner Meinung nach richtig?

Wir steigen in den Zug erst in Frankfurt ein.

Franz fährt in letzter Zeit besonders gern Ski.

Přísudkový rámec se může v některých případech uvolnit, tzn. že se některý větný člen dostane až za výraz, který v normálním případě rámec uzavírá.

Mimo přísudkový rámec zpravidla stojí:

závislý infinitiv s „zu“

Es hört auf **zu regnen**.

Přestává pršet.

Er hat aufgehört **zu rauchen**.

Přestal kouřit.

■ přirovnání s **als** a **wie**

Niemand versteht mich so gut **wie sie**.

Nikdo mi tak nerozumí jako ona.

Karl hat besser aufgepasst **als Jens**.

Karel dával pozor lépe než Jens.

■ podstatná jména v předložkových spojeních

Universitäten können nicht bestehen **ohne Studenten**.

Univerzity nemohou existovat bez studentů.

Wir haben nichts mitgenommen **außer dem Schlafsack**.

Nevzali jsme s sebou nic kromě spacího pytle.

■ větné členy spojené pomocí **oder**

Was ziehst du heute an, **einen Pullover oder eine Bluse?**

Co si dneska oblečeš, svetr nebo blůzu?

■ rozsáhlejší výčet

Das Skelett setzt sich zusammen **aus Schädel, Wirbelsäule, Brustkorb und Extremitätenskelett**.

Kostra se skládá z lebky, páteře, hrudníku a kostry končetin.

■ přístavek nebo dovětek

Du sollst nach Hause kommen, **und zwar sofort!**

Máš jít domů, a to hned!

Ich habe ein altes Medaillon verloren, **ein Andenken an meine Oma**.

Ztratil jsem starý medailon, památku na babičku.

K uvolnění rámcu často dochází také z nejrůznějších důvodů stylistických.

13.4.2 Jmenný rámeček

Jmenný rámeček vzniká vložením shodného přívlastku mezi člen nebo jeho zástupce (zájmeno, číslovku) a podstatné jméno. Tento přívlastek může být v němčině velmi bohatě rozvíjen. Jmenný rámeček může otvírat i člen nulový nebo předložka. Vzniklá rámcová konstrukce je velmi typická především pro německé funkční styly (především odborný).

ein ungewöhnlich freundlicher **Chef**
(nezvykle laskavý šéf)

(0) ungewöhnlich billiges **Bier**
(nezvykle laciné pivo)

ein aus vielen komplizierten Teilen bestehendes **Gerät**
(přístroj složený z mnoha složitých částí)

der am Eingang zur Tribüne stehende **Polizist**
(policista stojící u vchodu na tribunu)

Shodný přívlastek, zejména obsahuje-li přičestí, je mnohdy možno vyjádřit vedlejší vztahnou větou:

ein Gerät, das aus vielen komplizierten Teilen besteht

der Polizist, der am Eingang zur Tribüne steht

Rozvířením shodným přívlastkům odpovídá i v češtině vztahná věta nebo přívlastek stojící za podstatným jménem:

přístroj, který se skládá z mnoha složitých částí
přístroj složený z mnoha složitých částí

policista, který stojí / stál u vchodu na tribunu
policista stojící u vchodu na tribunu

Pozor!

Obdoba českého postponovaného přívlastku (např. policista stojící u vchodu na tribunu) v němčině **neexistuje!** Při překladu je třeba volit mezi jmenným rámcem a vedlejší větou vztahnou.

Cvičení k 13.1 – 13.4

Cvičení 295

Sestavte rozpadlé věty; začněte výrazně vytištěným slovem:

1. ist – **Frau** – heute – daheim – Krause – nicht – wieder
2. meine – auch – **bald** – zu Besuch – kommen – Eltern
3. Ihnen – sagen – noch – **darf** – etwas – ich – Interessantes
4. gut – Lehrer – ich – ganz – **unseren** – verstehe – schon
5. das – richtig – schreibe – nicht – **vielleicht** – ich – Wort – ganz
6. gleich – willst – deinen – nicht – es – Kollegen – **warum** – sagen – du
7. Vater – **ein** – bestelle – meinen – ich – für – Exemplar – noch

Cvičení 296

Priznejte se ke svému kladnému vztahu k domácím pracím podle vzoru:

Staub saugen

→ Saugst du zu Hause Staub?

Natürlich sauge ich zu Hause Staub.

1. die Betten machen
2. die Fenster putzen
3. Staub wischen
4. die Wäsche waschen
5. die Blumen gießen
6. die Einkäufe machen
7. das Geschirr abtrocknen
8. den Müll hinausbringen

Cvičení 297

Reagujte pomocí nápovědy podle vzoru:

Bringt Rolf die nette junge Dame mit? (seine Kusine)

→ Meinst du seine Kusine? Die bringt er ganz bestimmt nicht mit.

1. Lädst du den schüchternen jungen Mann zu einem Drink ein? (mein Sohn)
2. Stellst du mich der sympathischen Blondine vor? (meine Sekretärin)
3. Wirst du den höflichen Ausländer den ganzen Abend übersehen? (der Unternehmer aus München)
4. Forderst du die schlanke Brünette zum Tanz auf? (die Frau meines Chefs)
5. Machst du mich mit dem eleganten Mann in dem schwarzen Frack bekannt? (der Ober)
6. Wird Ingrid den kleinen kahlköpfigen Mann heiraten? (ihr Chef)

Cvičení 298

Odpovězte na otázky podle vzoru:

Wer ist denn in der Schule eigentlich besser, Christian oder sein Bruder?

→ Meiner Meinung nach ist Christian in der Schule viel besser als sein Bruder.

1. Wer ist im Haus beliebter, Herr Springinsfeld oder seine Frau?
2. Wer hat eigentlich schönere Beine, ich oder meine Schwester?
3. Wer läuft eigentlich besser Ski, du oder deine Frau?
4. Wer sieht heute Abend eigentlich hübscher aus, ich oder unsere Nachbarin?
5. Wer hat heute besser gespielt, du oder ich?
6. Wer hat heute Abend besser gesungen, der Othello oder die Desdemona?
7. Wer hat gestern Abend mehr getrunken, Luise oder ihr Verlobter?

Cvičení 299

Utvořte rozvitý přívlastek podle vzoru:

der Gast, der einsam in der Ecke sitzt
→ der einsam in der Ecke sitzende Gast

1. ein Präparat, das mehrere lebenswichtige Stoffe enthält
2. das Buch, das im Fischer-Verlag erschienen ist
3. ein Stoff, der aus England importiert wird
4. ein Luxuswagen, der nur in kleinen Serien hergestellt wird
5. Fahrzeuge, die langsamer als 80 km/h fahren
6. zwei Hohlräume, die durch eine Scheidewand voneinander getrennt sind
7. der berühmte Star, der von allen bewundert wird

Cvičení 300

Tvořte věty s rozvitým přívlastkem podle vzoru:

Dieser schöne Strauch blüht nur im Frühling.
→ Es ist ein schöner, nur im Frühling blühender Strauch.

1. Dieser mächtige Baum wächst in Nordamerika.
2. Dieses gefährliche Wassertier kommt nur im Indischen Ozean vor.
3. Diese riesigen Rüsseltiere leben im indischen Dschungel.
4. Diese seltenen Vögel sind im Flussgebiet des Amazonas beheimatet.
5. Dieser Laufvogel, der sich außerordentlich schnell bewegt, lebt in den australischen Steppen.
6. Dieser Hund ist aus einer zufälligen Kreuzung hervorgegangen und keiner bestimmten Rasse zuzuordnen.